

Työttömien Valtakunnallisen Yhteistoimintajärjestön kannanotto jätelakiin

Työttömien valtakunnallinen yhteistoimintajärjestö - TVY ry on huolestunut Suomessa sovellettavasta uudesta jätelaista. Etenkin Jätelain pykälä 47 saattaa aiheuttaa kolmannella sektorilla tapahtuvaan kierrätystoimintaan merkittäviä heikennyksiä. Näihin mahdollisiin heikennyksiin kuuluvat sosiaalisen työllistämisen merkittävä väheneminen kierrätystoiminnassa sekä kierrätyksen määrän ja laadun heikkeneminen.

Lähtökohta uudelle jätelaille on periaatteessa hyvä. Tuotteen myyjän tulee vastata tuotteen yhteiskunnallisista ja ympäristön kustannuksista läpi tuotteen elinkaaren. Tuotteen elinkaaren kustannus tulee näkyä tuotteen hinnassa, kun kuluttaja tekee ostopäätöksen. Lopputuloksena kuluttajan ostopäätöksessä huomioidaan myöskin tuotteen laatukriteerien lisäksi ympäristö- ja yhteiskunnalliset vaikutukset tuotteen valmistuksessa ja käytössä.

Käytännön tasolla herää kuitenkin kysymys ovatko ympäristö ja sosiaaliset näkökulmat tasapainossa uuden tuottajavastuunäkökulman kanssa? EY on linjannut direktiivi 2008/98/EY neljännessä pykälässä jätehierarkian, jossa:

"sovelletaan ensisijaisuusjärjestyksenä jätteen syntymisen ehkäisemistä ja jätehuoltoa koskevassa lainsäädännössä ja politiikassa:

- a) ehkäiseminen;*
- b) valmistelu uudelleenkäyttöön;*
- c) kierrätys;*
- d) muu hyödyntäminen, esimerkiksi energiana; ja*
- e) loppukäsittely."*

Tuottajavastuussa, jossa hinta on toimintaa ohjaava kriteeri, ei välttämättä näy jätehierarkian ensisijaiseksi tarkoitetut toimenpiteet, vaan markkinatilanne määrittelee, mikä on yritystoiminnan näkökulmasta hyödykkeenärkevin käyttömuoto. Työn hinta työvoimavaltaiseen lajitteluun ja kierrätykseen sekä matalat myyntikatteet käytetyille tuotteille asettavat yhdessä korkean kynnyksen, jonka vuoksi tuottaja helpommin valitsee hierarkian loppupään toimintamuodot - energiankäytön tai loppukäsittelyn käyville tuotteille. Jos halutaan varmistaa, että jätehierarkia toimii tuottajavastuuseen perustuvassa kierrätysmallissa, mallissa on otettava huomioon valvontakustannukset, jotta tuotantotoiminta toteutuu tarkoituksenmukaisesti jätehierarkiaa seuraten.

Kierrätystoiminta tarjoaa matalan kynnyksen työpaikkoja ja on työvoimavaltaista työtä. Tästä syystä se soveltuu hyvin sosiaaliseen tuettuun työllistämiseen. Jäsenyhdistystemme työntekijöistä vuositasolla n. 500 - 1000 eri henkilöä työskentelee kierrätystehtävissä.

Kierrätystoiminta jätehierarkiaa silmällä pitäen on tehokkaampaa mitä suuremmassa mittakaavassa sitä toteutetaan. Jotta voidaan valmistaa rikkoutuneita tuotteita uudelleenkäyttöön, tarvitaan varaosia toisista vastaavista tuotteista. Tästä prosessista syntyy myös jättemateriaalia, jota ei voida kierrättää, mutta voidaan käyttää energiana tai raaka-aineena ja jolla on myös tällä hetkellä käypää markkina-arvoa. Ongelmana jätelaissa on, että tästä jätehierarkian näkökulmasta viimesijaisesta toimintamuodosta "käytöstä poistettujen tuotteiden jätehuollosta" tehdään yksinomaan tuottajavastuun piiriin kuuluvaa toimintaa.

Se mainitaan Jätelain 47 pykälässä jossa todetaan että:

"Tuottajalla on ensisijainen oikeus järjestää vastuulleen kuuluvien käytöstä poistettujen tuotteiden jätehuolto. Muut toimijat saavat perustaa rinnakkaisia käytöstä poistettujen tuotteiden keräys- tai vastaanottojärjestelmiä taikka tarjota tähän liittyviä palveluita kiinteistön haltijalle tai muulle jätteen haltijalle vain, jos tämä tehdään yhteistoiminnassa tuottajan kanssa."

Jos tuottaja tai tuottajayhteisö toteavat, että heillä on parhaat kannustimet hoitaa jätehuolto jätehierarkian viimesijaisten toimenpiteiden mukaan mahdollisimman suurella skaalalla, miksi he tekisivät sopimuksen muiden toimijoiden kanssa? Tällaiset kannustimet työvoimavaltaisessa kierrätyksessä syntyvät ainoastaan siinä tapauksessa, että valvonta ja sanktiot rikkomuksista ovat riittävän korkeat, että on järkevämpää ulkoistaa työvoimavaltaisemmat toimenpiteet sektorille missä se on kustannustehokkaampaa kuin tuottajien järjestämässä toiminnassa. Esimerkki tällaisesta kustannustehokkaasta toiminnasta on veronmaksajien tukema työllistämistoiminta.

Nyt on jo tiedossa uuden jätelain soveltamisen kohdalla, että tuottajayhteisölle ei ole mielekästä jatkaa yhteistyötä sosiaalisten kierrätystoimintaa harjoittavien yhdistysten kanssa. Jätelain 47 pykälän mukaan on laitonta järjestää "käytöstä poistettujen tuotteiden keräys- tai vastaanottojärjestelmiä" ilman yhteistyösopimusta tuottajan kanssa.

Jätelain 47 pykälästä herää tulkinnallinen kysymys mikä on "käytöstä poistettu tuote"? Jos kuluttaja vie tuotteensa kierrätykseen toivossa, että tavara kierrätetään onko tuote silloin poistettu käytöstä? Jos tuote todetaan kierrätyskeskuksessa käyttökelvottomaksi vailla kierrätysarvoa, kuka maksaa loppukäsittelyn tai loppusijoittelun kustannukset? Maksaako tuottaja näiden poistuvien tuotteiden siirtokustannukset kierrätyskeskuksesta?

Jätelain 47 pykälää tulee avata siten, että myös kuluttajalla on sekä oikeus, että mahdollisuus omalla toiminnallaan päättää mihin hänen käytöstä poistuva tuote loppusijoitetaan. Jätelakiin tulee kirjata tämä mahdollisuus auki. EY:n sähkö- ja elektroniikkalaiteromua koskeva WEEE-direktiivi ei sitä estä, ja WEEE-direktiivin muutoksia koskeva Komission tiedonanto 7906/2/11 REV2, 19.7.2011, 5 Artikla 2b) sekä 4. kappale antavat tähän myös täydet valtuudet.

Jukka Haapakoski
TVY ry:n puolesta

LÄHTEET:

Jätelaki

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110646>

EY:n direktiivi 2008/98/EY

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:312:0003:01:fi:HTML>
Virallinen lehti nro L 312 , 22/11/2008 s. 0003 - 0030

Komission tiedonanto: 7906/2/11 REV 2

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/11/st07/st07906-re02.en11.pdf>
http://ec.europa.eu/environment/waste/weee/index_en.htm

Alla: lainaus yo. komission tiedonannosta.

"Article 5

Separate collection

1. Member States shall adopt appropriate measures to minimise the disposal of WEEE in the form of unsorted municipal waste and to achieve a high level of separate collection of WEEE, notably, and as a matter of priority, for temperature exchange equipment containing ozone-depleting substances and fluorinated greenhouse gases and for fluorescent lamps containing mercury.

2. For WEEE from private households, Member States shall ensure that:

(a) systems are set up allowing final holders and distributors to return such waste at least free of charge. Member States shall ensure the availability and accessibility of the necessary collection facilities, taking into account, in particular, the population density;

(b) when supplying a new product, distributors are responsible for ensuring that such waste can be returned to the distributor at least free of charge on a one-to-one basis as long as the equipment is of equivalent type and has fulfilled the same functions as the supplied equipment. Member States may derogate from this provision provided that they ensure that returning the WEEE is not thereby made more difficult for the final holder and that it remains free of charge for the final holder. Member States making use of this provision shall inform the Commission thereof;

(c) without prejudice to points (a) and (b), producers are allowed to set up and to operate individual and/or collective take-back systems for WEEE from private households provided that these are in line with the objectives of this Directive;

(d) having regard to national and Union health and safety standards, WEEE that presents a health and safety risk to personnel because of contamination may be refused for return under points (a) and (b). Member States shall make specific arrangements for such WEEE.

Member States may provide for specific arrangements for the return of WEEE pursuant to points (a) and (b) if the equipment does not contain its essential components or if the equipment contains waste other than WEEE.

3. Member States may designate the operators that are allowed to collect WEEE from private households as referred to in paragraph 2.

4. Member States may require that the WEEE deposited at collection facilities referred to in paragraphs 2 and 3 is handed over to producers or third parties acting on their behalf or is handed over, for purposes of preparing for re-use, to designated establishments or undertakings.

5. In the case of WEEE other than WEEE from private households, and without prejudice to Article 13, Member States shall ensure that producers or third parties acting on their behalf provide for the collection of such waste."